

СТУДЕНТЪТ – В ЦЕНТЪРА НА ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС: КАКВО ОЗНАЧАВА ТОВА ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА УНИВЕРСИТЕТА?

Гл. ас. д-р Елена Благоева

Департамент „Публична администрация“

Нов български университет

Резюме: За да бъде успешно, обучението ориентирано към студентите изисква ангажираност, както от страна на студентите, така и от страна на преподавателите и на университета като институция. Силният ангажимент по отношение на желаните академични, поведенчески, когнитивни и афективни резултати се изразява в решимост да се инвестират енергия и усилия не само в ученето, но и в създаването на чувство за принадлежност към институцията, където се осъществява ученето. Настоящата статия представя резултатите от изследване, чиято цел е да определи какви подходи и методи могат да бъдат използвани от университета като институция за формиране на емоционална ангажираност, която да активизира въвличането на студентите в общоуниверситетския живот и да допринесе за превръщане на ученето в холистичен процес едновременно в учебните зали и извън тях.

Ключови думи: обучение ориентирано към студента, емоционален ангажимент, управление на образователни институции.

THE STUDENT IN THE CENTER OF THE EDUCATION PROCESS: WHAT DOES IT MEAN FOR THE UNIVERSITY MANAGEMENT?

Assist. Prof. Elena Blagoeva, PhD

Department of Public Administration

New Bulgarian University

Resume: To be successful the student-centered learning requires engagement both from students and institutions. To achieve the desired academic, behavioral, cognitive and affective outputs it is necessary to invest energy and efforts not only in learning but also in developing a sense of belonging. This article presents the results from a survey, which aims at defining what kind of approaches could be used by the university management to form an affective engagement in its students. It also measures to what extent the affective engagement develops a sense of belonging and stimulates students' involvement in university life as well as helps learning to become a holistic process both in and out of class.

Keywords: student-centered learning, affective engagement, university management

Терминът "обучение ориентирано към студентите (ООС)" вече широко се употребява, както в научната литература, така и в стратегиите за управление на реформата във висшето образование. Поставянето на обучаемите в центъра на образователната система се счита за ефективен подход, водещ до по-адекватната им подготовка за реализация и участие в обществения живот. Сред приоритетите на Болонския процес е осигуряване на качеството на образованието, като за един от начините за повишаване на качеството се смята въвеждането на образователния модел „обучение, ориентирано към студента и базирано на постигнатите резултати“, подчертано в т. 3.7. на Лондонското комюнике.[1] В "Стратегия за развитие на ВО в България" като дългосрочна стратегическа цел е залегнало "създаването на модерна, ефективна и постоянно развиваща се система за висше образование, в центъра на която е човекът с неговите личностни качества и интелектуален потенциал.[2]

Въпреки широкото разпространение, различните автори влагат различен смисъл в понятието и то не се възприема еднозначно. Концепцията "обучение ориентирано към студентите" (student-centred learning - SCL) се въвежда още през 1905 г. и започва по-активно да се използва от 1956 г.[3] По-късно Карл Роджърс разширява своята концепция за «ориентирано към клиента консултиране» и върху образованието. В своята книга "Свободата да учим през 80-те", той

обяснява предложението си да се смени акцентът от преподаването и преподавателите към ученето и обучаемите с необходимостта да се промени традиционната образователна среда, в която студентите често са "пасивни, апатични и отегчени".[4] Разработките на тези и много други автори довеждат до промяна в световен мащаб на педагогическата парадигма – центърът се премества от преподавателя и преподаването към обучаемия, неговите интереси и потребности за знания, умения и компетенции за реализация. В същото време концепцията се разглежда предимно от педагогическа гледна точка, свързана с методите и формите на обучението, ролята на студентите и преподавателите, начините за измерване резултатите от обучението и т.н. Така се появяват термини, които се считат идентични на ООС, като "гъвкаво учене",[5] "учене чрез практика", "самонасочено учене" и др. Макар и положителни като дългосрочна визия и цел, крайностите при прилагането на ООС търпят и доста критики. Критиките най-вече са насочени към пресиленото фокусиране върху отделния обучаем, без да се вземат предвид неговата подготвеност, вътрешната му мотивация за учене и нивото на осъзнаване на собствените му потребности. ООС би било по-естествено приложимо в култури с висока индивидуалистична дименсия, за разлика от колективистичните култури, които имат друго отношение към взаимоотношенията учител-ученик/обучаем-институция. Някои автори предупреждават да се избягва знакът за равенство между "обучение ориентирано към студента" и "обучение, ориентирано към клиента", където клиентът задължително винаги е прав.[6] Последните термини, които придобиват популярност и се опитват да дадат по-пълна представа за същността на ООС са т.нар. "въвличане на студента" (student engagement)[7] или „ангажираност за учене“ (learning engagement).[8] Тези термини се обясняват като "когнитивната инвестиция, активното участие и емоционалната свързаност на студентите с тяхното учене" и "въвличането на

студентите в дейности и условия, които могат да генерират учене с високо качество”.[7]

За да бъде успешно, ООС изисква ангажираност, както от страна на студентите, така и от страна на преподавателите и на университета като институция. Силният ангажимент по отношение на желаните академични, поведенчески, когнитивни и емоционални резултати се изразява в решимост да се инвестират енергия и усилия в ученето, но и в създаване на чувство за принадлежност към институцията, където се осъществява ученето.

Настоящата статия представя резултатите от изследване, чиято цел е да определи какви подходи и методи могат да бъдат използвани от университета като институция за формиране на афективна (емоционална) ангажираност, която да активизира въвличането на студентите в общоуниверситетския живот и да допринесе за превръщане на ученето в холистичен процес едновременно в учебните зали и извън тях. Идеята се базира на разработката на Апълтон [8] за четирите измерения на „ангажираността за учене“ от страна на студентите, които са от ключово значение за осъществяване на успешно обучение, ориентирано към студентите. Според Апълтон, Ангажираността за учене се определя като многоизмерен конструкт, описан от четири подтипа:

- Академичен ангажимент - отделено време за учене, качество на изпълнение на задачите, активност в час и др.
- Поведенчески ангажимент - посещение, участие, работа в група и др.
- Когнитивен ангажимент - как се възприема значението на образованието, лични цели, способност за самостоятелно учене и надграждане, каква е ценността на знанието и др.
- Афективен (емоционален) ангажимент – чувство за принадлежност към учебното заведение, желание да допринесе за

общото развитие, лично отношение към имиджа на образователната институция.

Самият експеримент представлява формиране на задание в рамките на учебен курс "Управление на проекти" за студенти от 6-ти семестър, бакалавърска програма "Администрация и управление". Заданието представлява изискване да се разработи проект към имагинерна програма "Щастливите студенти по публична администрация". Програмата е представена с определени параметри, свързани с възможностите на студентите да влияят върху университетските дейности – маркетингови инициативи за привличане на кандидат-студенти по специалността, популяризиране на НБУ сред обществеността, възможности за стажове, практики, допълнителни обучения и др. Проектите трябва да могат да се осъществят само от студенти, като средствата се предоставят от Фонда за стратегическо развитие на НБУ.

Заданието беше поставено на студентите от курса в рамките на три последователни випуска, общо 154 студенти. Включиха се 97 студенти (представили сериозно разработени проекти). Поради повторение на идеите, бяха изследвани 73 проекта. Освен презентациите на проектите, бяха формирани и три фокус групи, по една във всеки випуск.

ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. Анализ на проектите

Студентите представиха, дискутираха и одобриха проектни идеи, които могат да се групират в пет основни направления:

А. Инициативи за повишаване имиджа на университета и привличане на кандидат-студенти – 12

Б. Социални инициативи – 14

В. Извънаудиторни инициативи за повишаване на знанията и уменията – 26

Г. Културни и спортни инициативи за създаване на общност – 19

Д. Инициативи с политическа насоченост – 2

Направление А: Инициативи за повишаване имиджа на университета и привличане на кандидат-студенти

В проектите по Направление А се забелязва една характерна тенденция – студентите се чувстват уверени да комуникират с ученици от гимназиите и с колеги от други университети. Повечето от предложенията им са свързани с различни форми на общуване с ученици, като акцентът се поставя на различни места – споделяне на наученото (обща репетиция и подготовка на етюди, решаване на казуси); споделяне на мнение за учебен процес и студентски живот (съвместни купони, прожектиране на филми, разказване на истории, ден на отворени врати с различни събития); споделяне на предимства/различност на институцията, включително за мотивиране на ученици от ромски произход. Тези характеристики предпоставят висока ефективност на студентското участие в имиджови и кандидат-студентски кампании.

Направление Б: Социални инициативи

Проектите от това направление са изключително разнообразни и предполагат съвместна работа за или с различни външни среди – студенти от други университети (семинари по проблемите на младежката безработица; аудио книги); общини (подкрепа на кандидатурата на София за културна столица); училища и детски градини (мобилен център по етикет и хранене за ученици; работа с деца по различни теми). Голяма част от проектите бяха насочени към деца,

включително и идеята за детски кът, където студенти-доброволци да се грижат за деца на други студенти. Този тип идеи са отлична индикация за нагласата на студентите към взаимна помощ и солидарност, което е индикатор за наличие на афективен ангажимент.

Направление В: Извънаудиторни инициативи за повишаване на знанията и уменията

Това направление е лидер по брой на проектите. Няма особено разнообразие на идеите, но все пак се забелязват две тенденции. Едната е свързана с желанието за повече възможности за практика или обучение на място – предлагат се семинари и дискусии в общини, срещи с хора от практиката, кампании за убеждаване на работодатели да предоставят стажове, летни стажове и др. Втората тенденция е по-специфична и е директно свързана с някои теоретични постановки на ООС – разграничаване на студентите с отлични резултати и предоставяне на възможности за тяхното адекватно развитие – преподаватели от чужбина, обмяна на опит/състезания със студенти от същата специалност от страната и чужбина (“Да погледнем по-далече от носа си”), летни школи за най-добрите, летни курсове в чужбина, посещения на място в европейски институции, възможност за участие в изследователски проекти. Идеите за допълнително обучение са свързани най-вече с развитие на общи умения – лидерство, интеркултурни компетенции, предприемачество. Предоставянето на възможност за такъв тип инициативи показва висока степен на ангажираност на студентите с вида на знанията, които те смятат за необходими, както и високата стойност, която отдават на качеството на образованието.

Направление Г: Културни и спортни инициативи за създаване на общност

Този тип проекти са на второ място по брой и се отличават с най-висока степен на оригиналност. Те не могат да бъдат обобщени, тъй като са разнообразни, според интересите на студентите. Обединяващото е представата и желанието на студентите предлаганите инициативи да бъдат осъществени на територията на университета – клубове за творчество, по народни танци и еко-акции, места за спорт, специални места за общуване (“Третото пространство”), университетско радио и др. Общуването със студенти от други департаменти е силно привлекателно – почти във всяка проектна идея се подчертава важноста за смесването и общуването с колеги от други специалности, с други знания и умения. Значителна част от проектите бяха посветени на българската история, фолклора, бележити личности, включително и предложение в интериора на университета да има галерия с портрети и скулптури на велики българи, която да се поддържа от студентите. Като дългосрочна цел в някои от проектите се посочва желанието НБУ да стане инициатор на разпространение на българското движимо наследство по света чрез социалните мрежи и средствата на интернет. Клубовете “Светлина от миналото” и “Да съхраним българското” бяха представени като сборен пункт на студенти от всички програми с комплексни занимания – разучаване на фолклорни песни и танци, традиционна кухня, важни събития от историята, исторически личности. Тези клубове се разглеждат и като места, където могат да бъдат привлечени ученици и студенти от други университети. Желанието за участие в общност, и то общност в рамките на университета, където се обучават, е най-съществената характеристика на този тип проектни идеи.

Направление Д: Инициативи с политическа насоченост

Няма особена активност по това направление, като част от предложенията дублират вече съществуваща практика на университета (срещи с представители на различни политически партии). Интерес представляват обаче идеите за изследователски проекти в тази област – проучване на политическата грамотност на българските студенти; политическите пристрастия в администрацията; съпоставки между политическите платформи и стратегиите на различни управляващи партии. Като цяло, студентите не показват интерес към политически теми, които се разглеждат от политологическа гледна точка. Политическата тема по-скоро се разглежда в контекста на предложенията от останалите направления – младежка безработица, връзка с пазара на труда, памет за историята, задържане на младите хора в България.

2. АНАЛИЗ НА ФОКУС ГРУПИТЕ

Във фокус групите всеки проект беше дискутиран от гледна точка на очакванията на студентите за подкрепа от страна на преподавателите или университетския мениджмънт. Студентите трябваше да оценят всеки проект в групата от гледна точка на креативност на идеята и възможност за осъществяване. Структурираната дискусия обхващаше обсъждане на:

- оригиналността на проекта;
- релевантността по отношение на задачата и изпълнимостта;
- представянето на идеята.

Най-важните изводи от фокус групите за изследването са:

- Дори без особени специализирани познания, студентите много бързо и точно се ориентират в качеството на проектните идеи, като оригиналност, иновативност, предизвикателство.

- Предлагаха се корекции или подобрения, което показва, че наблюдават университетската среда и мислят какво би им харесало.
- Независимо от тематичното направление, при дискусиите за всеки проект студентите подчертават желанието си за участие в акции за промотиране на университета и повишаване на престижа му сред външната среда чрез поставяне на въпроси относно ползите за НБУ, възможността за устойчивост на идеята от випуск във випуск, мащаба на въздействието на проекта върху вътрешноуниверситетската и външната среда.
- Забеляза се категорично повишаване на активността на студентите, желанието им да изразят мнението си и да участват в дискусиите с аргументи от опита си или от студентския си живот до момента.
- Преимуществено преобладава нагласата, че "от тях нищо не зависи", че няма смисъл да споделят идеите си, защото "няма кой да ги чуе"; голяма част не са запознати с правата си и с възможностите, които университетът им предоставя.
- Отношението към преподавателите и/или администрацията е двузначно. От една страна се забелязва чувство на зависимост ("ако разрешат", "това не е позволено"). От друга, в много от проектите се разчита на помощ и напътствие. Може да се каже, че студентите изпитват доверие и са отворени за сътрудничество, ако не са разочаровани от конкретен личен опит.
- При много от проектите, особено от направлението "Извънаудиторни инициативи за повишаване на знанията и уменията", се повдигаше темата за собственото ниво на знания до момента, за необходимостта от повече усилия както в специализираните дисциплини, така и в общите умения като чужди езици, комуникационни умения и др. ("за да искаме нещо,

трябва да сме на ниво”, “ако ни се дадат пари и ни имат доверие, трябва да сме сигурни, че няма да се изложим”).

Като **общ извод** от изследването можем да кажем, че дори във виртуална среда, създаването на условия за формиране на “емоционална ангажираност” на студентите води до възникване на силно чувство за принадлежност към институцията и засилване на активността им по теми, важни за цялата университетска общност. Естествено се поражда желание за сътрудничество с цялата общност (колеги от други департаменти, преподаватели, администрация). Независимо, че има конкретни проекти, посветени на инициативи за повишаване имиджа на НБУ, във всички проекти могат да бъдат открити такива цели. Това показва, че ако им се даде възможност и се отчитат техните потребности, студентите естествено развиват чувство за принадлежност и с охота биха се включвали в инициативи полезни не само за тях, но и за образователната институция като цяло.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В обществото се говори много за необходимостта от лидери и творчески мислещи личности. Натискът за реформа в образованието по посока на студента е актуален в цяла Европа. Но е важно да се осъзнае, че отговорността е преди всичко на висшите училища – на техните преподавателски и управленски кадри. Формирането на лидери, а не на послушни изпълнители изисква създаването на атмосфера и система за стимулиране на креативността и инициативността. Поощряването по този начин студенти развиват толкова желаната в теорията “емоционална ангажираност” и могат да станат генератори на свежи идеи в подкрепа на различни дейности на институцията – за социални инициативи, рекламни и кандидат-студентски кампании, за кариерно развитие или професионално ориентиране, за връзка с бизнеса и много други. А това естествено стимулира желанието им за по-сериозно учене

и променя отношението им към знанието като ценност. Не бива да разглеждаме ученето, личностното развитие и формирането на идентичност като отделни процеси. Те не само са взаимосвързани, но и взаимно се формират, развивайки се. Интерактивните отношения студенти – университет са по-важни от интерактивните дъски; начините на общуване с взаимно уважение и учене едни от други са по-ценни от компютърните технологии; съвместно осъществяваните дела са по-полезни от презентациите. Технологиите са важно средство, а не крайна цел на процеса на изграждане на обучение, ориентирано към студентите. Същността на ООС е по-скоро да им се създаде възможност да учат в класната стая и извън нея по възможно най-интригуващите начини, за да могат да израстват и в академичен и в социален план.

Ролята на Университета е да създаде «ангажирана» среда, която да поощрява участието и диалога и да води не само до академични постижения, но до формиране на активна гражданска позиция. Не по-малко важно е Университетът да дава възможност на студентите да развиват своя социален и културен капитал. Този тип потенциал се поражда от чувството за принадлежност, от активната връзка с другите, от отношението към и познаването на цялото. Дали това ще стане чрез създаване на клубове по интереси, чрез зачитане на предложенията им, чрез даване на свобода за осъществяване на идеи или по друг начин, зависи от капацитета на институцията. Важното е студентите да се чувстват част от «своя голям университет», който ги възприема не само като обучаеми, но и като важни и нужни за кампуса хора.

Смисълът на доброто образование не се е променил много от времето на Сократ – и днес става въпрос за формиране на личности, изграждане на характери; и днес по-важно е учещите да разберат «защо», а не само «как». Защото днешното «как» няма особен смисъл за утре. За всяко бъдещо «как» младите хора трябва да могат сами да взимат решения и ролята на Университета е да им е предоставил предварително различни възможности за отговор на «защо».

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Достъпно от:
http://mail.nacid.bg/newdesign/bg_eu/att_files/London_2007_EN.pdf
Прочетено на 30.05.2015
2. Достъпно от: <https://mon.bg/?go=page&pageId=74&subpageId=143>
Прочетено на 30.05.2015
3. O'Sullivan, M. The reconceptualisation of learner-centred approaches: A Nambian case study. In: *International Journal of Educational Development*, 1, 2003
4. Rogers, C. R. The politics of education. In: *Freedom to Learn for the 80's*. Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company, 1983
5. Taylor, P. G. Changing Expectations: Preparing students for Flexible Learning. In: *The International Journal of Academic Development* 5(2), 107-115, 2000
6. Astore, W. What Does "Student-Centered" Learning Really Mean? Достъпно от: http://www.huffingtonpost.com/william-astore/what-does-studentcentered_b_948403.html. Прочетено на 14.04.2015
7. Zepke, N., and Leach, L. Improving student engagement: Ten proposals for action. In: *Active Learning in Higher Education*, 11 (3), 167-177, 2010
8. Appleton, J. J., Christenson, S. L, Furlong, M. J. Student engagement with school: Critical conceptual and methodological issues of the construct. In: *Psychology in the Schools*, 45(5), 369–386, 2008